

5. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції: монографія. К.: Вища школа, 2003. 126 с.
6. Носенко, Е. Л. Курс лекцій з дисципліни «Теорія емоційного інтелекту» із завданнями для самоконтролю / Е. Л. Носенко, А. Г. Четверик-Бурчак. 2016. 113 с.

УДК 373.091.12-051:37.041-048.42

РОЛЬ САМООРГАНІЗАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Барда С. І.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

sveta_barda@ukr.net

Реформування сучасної системи освіти потребує особливої уваги до особистості педагога, здатного втілювати нові концептуальні ідеї в освітній процес сучасної школи. Саме від його професіоналізму значною мірою залежить якість надання освітніх послуг здобувачам освіти. В педагогічній науці активно висвітлюються питання забезпечення якості професійної діяльності педагогів, що залежить від рівня їх підготовленості, майстерності. Однак складним було і залишається питання змісту підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності. Адже постійні новації в системі загальної середньої освіти зумовлюють потребу в самостійному пошуку відповідей на нові запитання, що постійно виникають в шкільній практиці. Для орієнтації в складних, інтеграційних освітніх процесах учитель має бути здатним до самоорганізації у педагогічних системах.

Метою публікації є висвітлення сутності та ролі самоорганізації в професійній діяльності вчителя.

Для реалізації поставленої мети в межах публікації здійснюється аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження.

Національна система освіти задля забезпечення сталого розвитку суспільства має базуватися на «синергетичній методології цілісного спільно світу, процесів пізнання, навчання і розвитку людини, суспільних інституцій у соціоприродному середовищі» [3, с. 5]. Характерними ознаками синергетичної парадигми освіти є процеси самоорганізації, самоосвіти, саморозвитку, самовиховання, а її метою – формування цілісної гармонійно розвиненої особистості. З огляду на це, важливу роль у структурі особистості майбутнього педагога має відіграти здатність до самоорганізації.

У найбільш загальному розумінні самоорганізацію розглядають як самостійну організацію своєї діяльності, поведінки, процес, у

перебігу якого створюється, відтворюється або вдосконалюється організація складної динамічної системи [2, с. 1100]. Самоорганізація проявляється в самоузгодженості (когерентності) взаємодії підсистем, що дає можливість говорити про виникнення впорядкованих структур (патернів) або навіть нової системи. Виникнення самоузгодженості пов'язано з прагненням системи до деякого стійкого стану [1, с. 612].

На думку О. Кучерявого «самоорганізацію трактують як процес спонтанного виникнення, впорядкування та еволюції структур у відкритих нелінійних середовищах, їх упорядкування як систем за рахунок певних внутрішніх законів, можливостей (дій усіх складових одиниць)» [5, с. 41].

В контексті нашого дослідження важливим є розуміння поняття соціальна самоорганізація. Науковці дану дефініцію розглядають як самостійне формування суспільних відносин, які здійснюються без зовнішнього цілеспрямованого тиску та програмування [6, с. 63]. Як зазначає Г. Хакен: «Суспільство що самоорганізується може стійко існувати і тривалий час динамічно розвиватися, якщо кожен його член поводить себе так, як наче б то він – в міру своїх можливостей – був відповідальний за ціле» [7].

Проте соціальна організація не можлива без здатності людини до особистісної самоорганізації, яку науковці розглядають як здатність управляти власним часом, «структуризація особистого часу, тактичне планування і стратегічне цілепокладання» [8].

Процес самоорганізації чи то особистісної чи то соціальної може відбуватися за певних умов:

- відкритість – здатність обмінюватися із середовищем речовиною, енергією, інформацією;
- кооперативність (корпоративність), тобто дії мають бути узгоджені один з одним;
- динамічність;
- нерівноваженість [4, с. 6-9].

В професійній діяльності педагога самоорганізація набуває особливої ваги і значення. Від чіткого планування і структурування власного часу залежить ефективність його професійної діяльності, а отже і ефективність освітнього процесу в цілому.

Аналізуючи професійну діяльність учителя варто відзначити її багатозадачність, багатоплановість, динамічність тощо. Її зміст, форми організації залежать від соціальних процесів, освітньої політики держави які характеризуються біфуркаційністю, нестійкістю, нелінійністю. Успішне функціонування учителя за таких умов можлива завдяки його здатності до самоорганізації. Наведемо кілька аргументів задля розкриття ролі процесу самоорганізації учителя у професійній діяльності.

Високий рівень сформованості здатності до самоорганізації вчителя у педагогічній діяльності характеризується чіткою структурованістю та спланованістю робочого дня, тижня, навчального року, що передбачає організацію власного робочого місця, освітнього середовища, педагогічної взаємодії в класі, професійного саморозвитку та самовдосконалення тощо. Зважаючи на сучасні тенденції до поширення масових онлайн курсів, вебінарів для освітян, їх актуальність та користь важливо навчитися орієнтуватися в їх різноманітті, обирати найбільш корисні як за змістом так і за формою проведення, тривалістю. Педагог, здатний до самоорганізації, володіє навичками планування свого власного часу, цілепокладання, самоконтролю, здатний оптимально та ефективно організувати процес професійного саморозвитку. Не менш важливою в контексті значного навантаження педагогічних працівників є проблема збереження та зміцнення здоров'я. Здатність оптимально розподіляти свій час, дозувати навантаження позитивно впливає як на фізичне так і на психологічне самопочуття учителя.

Відмічаючи складність педагогічних систем, нелінійність, біфуркаційність, флуктуаційність процесів, що в них відбуваються слід підкреслити особливу роль здатності педагогів до самоорганізації. Вона є основою ефективності педагогічної діяльності, сприяє професійному саморозвитку та самореалізації особистості учителя, забезпечує високу якість надання освітніх послуг.

Література:

1. Большой психологический словарь / под. ред. Б. Г. Мещеряков, В. П. Зинченко. Москва : АСТ: АСТ МОСКВА; Санкт-Петербург : Прайм-ЕВРОЗНАК, 2009. 811 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і головн. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
3. Ісаєнко В. М., Рідей Н. М., Навроцька Д. В., Богуцький Ю. П., Уліщенко А. Б. Синергетична педагогіка : навчально-методичний посібник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2019. 416 с.
4. Климонтович Н. Ю. Без формул в синергетике. Минск : Высшая школа, 1986. 248 с.
5. Кучерявий О. Г. Кар'єрне зростання: особистісний вимір : монографія. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 224 с.
6. Синергетическая парадигма: человек и общество в условиях нестабильности / сост. и отв. ред. О. Н. Астафьева. Москва : Прогресс-Традиция, 2003. 585 с.
7. Хакен Г. Самоорганизующееся общество. URL: <http://spkurdyumov.ru/economy/samoorganizuyushheesya-obshhestvo/> (дата звернення: 07.04.2020).
8. Feather N. T., Bond M. J., Zaleski Z. (Ed.) Structure and Purpose In the Use of Time. Psychology of Future Orientation. Lublin, 1994. P. 121–140.